

بررسی صلاحیت‌های حرفه‌ای دانشجومعلم از دیدگاه مدرسان و دانشجویان دانشگاه فرهنگیان اصفهان

پوران خروشی^۱

زهره محمدی وندیشی^۲

چکیده:

هدف از پژوهش حاضر تعیین صلاحیت‌های حرفه‌ای دانشجومعلم از دید مدرسان و دانشجویان دانشگاه فرهنگیان اصفهان است. روش پژوهش توصیفی از نوع پیمایشی؛ و جامعه آماری آن شامل کلیه اساتید گروه علوم تربیتی (۵۰ نفر) و دانشجویان دختر رشته علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان اصفهان (شامل ۳۸۰ نفر) بود که با کمک جدول مورگان و کرجسی حجم نمونه اساتید ۴۴ نفر و دانشجویان ۱۸۱ نفر در نظر گرفته شد. ابزار پژوهش پرسشنامه محقق‌ساخته صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان بوده که روایی محتوایی آن توسط پنج تن از اساتید مورد تأیید قرار گرفت و ضریب پایایی آن ۰/۸۸ محاسبه گردید. یافته‌ها نشان داد که بین صلاحیت‌های حرفه‌ای دانشجومعلم از نظر اساتید و دانشجویان در سه حیطه دانش، مهارت و نگرش تفاوت معنی‌دار وجود دارد. همچنین میانگین نظرات دانشجویان نشان داد که توانمندی دانشجومعلم در این ابعاد در حد مطلوبی نیست، در حالی که از نظر اساتید وضعیت نسبتاً بهتر است.

کلید واژه‌ها: صلاحیت حرفه‌ای معلمان، بعد شناختی، بعد مهارتی، بعد نگرشی، دانشگاه فرهنگیان

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

رتال جامع علوم انسانی

^۱ دکترای تخصصی و مدرس پردیس فاطمه طهرا(س) اصفهان ..... pooran.khorooshi@gmail.com
(نویسنده مسئول)

^۲ دانش آموخته کارشناسی علوم تربیتی / پردیس فاطمه زهرا س دانشگاه فرهنگیان اصفهان

شماره ۲

سال دوم ۱

زمستان ۱۳۹۵

مقدمه

در دو دهه اخیر پیشرفت‌ها و موفقیت‌های علمی قابل توجهی در پرتو سرمایه‌گذاری در تعلیم و تربیت صورت گرفته، و موجب توجه فزاینده به اهمیت و جایگاه آن شده است. بدین لحاظ بسیاری از کشورها از مرحله‌ی توسعه نیافتگی عبور کرده و استانداردهای زندگی را به طور مداوم افزایش داده‌اند. از این رو انتظارات حاصله از آموزش و پرورش به عنوان یک دستگاه بستر ساز فرهنگ و دانش‌آفرینی بیش از پیش توسعه یافته است (عبداللهی، شریعتمداری و نادری، ۱۳۸۹). لیکن سیستم آموزشی برای تضمین بقا و استمرار کارآیی خود باید بتواند ارکان، اجزا و زیرسیستم‌های وابسته به خود را با الزامات رقابتی شدن همسو نماید.

در این راستا نظام تعلیم و تربیت به یک ذهنیت جهانی نیاز دارد و تجهیز این نظام به چنین ذهنیتی در گرو جهانی شدن ذهنیت متولیان آن است. به بیان دیگر، متولیان نظام‌های تعلیم و تربیت باید ضمن تلاش در گشودن دریچه اذهان خود بر روی پدیده جهانی شدن و تحولات ناشی از آن، رسالت و وظیفه استراتژیک و مهم خود را، ترویج تفکر جهانی در کلیه اجزای خود قرار دهند (صبوری خسروشاهی، کاوسی و حقیقی، ۱۳۹۲).

معلم از کلیدی ترین اجزاء نظام آموزش و پرورش است و کاستی‌های سایر اجزاء سیستم، در این جزء مهم تأثیرگذار است. بنابراین، توجه به کلیدی‌ترین جزء نظام آموزشی به منظور ارتقاء دانش، نگرش و مهارت او ضرورت دارد. معلم به عنوان پیشگام تحولات، در صورتی قادر به همراهی با تغییرات خواهد بود که با دانش، مهارت و نگرش لازم مجهز گردد، در غیر این صورت: «ذات نیافته از هستی بخش، کی تواند که شود هستی بخش» (کریمی، ۱۳۸۷).

صلاحیت‌های معلمی، مجموعه‌ی شناخت‌ها، گرایش‌ها و مهارت‌هایی است که معلم با کسب آنها می‌تواند در جریان تعلیم و تربیت به پرورش جسمی، عقلی، عاطفی، اجتماعی و معنوی فراگیرندگان کمک کند (شاه محمدی، ۱۳۹۳). نیچ ولدت و همکاران^۱ (۲۰۰۵) معتقدند صلاحیت معلم به توانایی معلم در برآوردن نیازها و مطالبات حرفه تدریس به میزان کافی، به همراه مجموعه یکپارچه‌ای از دانش، مهارت و نگرش گفته می‌شود، به طوری که این مجموعه در عملکرد و بازتاب معلم تجلی یابد. کورتاجن^۲ صلاحیت‌های ضروری حرفه‌ای معلمان را شامل الف) «صلاحیت‌های شناختی؛ مجموعه آگاهی‌ها، بینش‌ها و مهارت‌های ذهنی که معلم را در شناخت و تحلیل مسائل و موضوعات مرتبط با تعلیم و تربیت توانا می‌سازد؛ همچون آگاهی از اهداف»، ب) «صلاحیت‌های عاطفی؛ مجموعه علائق و گرایش‌های معلم نسبت به مسائل و موضوعات مرتبط با تعلیم و تربیت، مانند عشق به معلمی»، و ج) «صلاحیت‌های مهارتی؛ مجموعه مهارت‌ها و توانایی‌های عملی که به فرآیند تعلیم و تربیت مرتبط می‌شود، مانند مهارت در تدریس» طبقه‌بندی می‌کند (نصیری و عبدالملکی، ۱۳۹۳: ۶۸).

1 Nijveldt et al

2 Kortajen

تغییرات عمیق در ساختار آموزش، برنامه‌درسی و جمعیت دانش‌آموزی، در هویت حرفه‌ای معلمان بحران به وجود آورده است. نبود صلاحیت‌های مرتبط برای برخورد با این موقعیت جدید باعث شده که بسیاری از معلمان هویت حرفه‌ای خود را در تنگنا ببینند، بنابراین هویت حرفه‌ای معلمان نیاز مبرم به بازسازی مجدد دارد (مورنو^۱، ۲۰۰۷). بر همین اساس در برنامه درسی تربیت معلم در کشور ژاپن صلاحیت‌هایی همچون، داشتن حس وظیفه‌شناسی به عنوان یک معلم، شناخت عمیق از رشد و توسعه انسان، داشتن علاقه به دانش‌آموزان، کسب دانش کارشناسی نسبت به موضوعات درسی، دارا بودن دانش عمومی گسترده و کسب مهارت‌های کاربردی آموزشی مورد نظر می‌باشد (ملایی نژاد و ذکاوتی، ۱۳۸۷). در کشور آمریکا نیز، استاندارد های حرفه‌ای معلمان شامل: دانش مربوط به محتوای درسی، دانش مربوط به بهبود و یادگیری، تطبیق دادن آموزش با نیازهای یکایک فراگیران، مهارت اداره کلاس و ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان، مهارت ارتباطی، مهارت برنامه‌ریزی آموزشی، ارزیابی یادگیری دانش‌آموزان، مسئولیت‌پذیری و تعهد حرفه‌ای، فعالیت‌های گروهی است (محمودی، ۱۳۸۸).

در سنگاپور هم، صلاحیت حرفه‌ای معلمان شامل؛ رشد همه جانبه‌ی کودک، پرورش دانش، کار با دیگران، شناخت خود و دیگران، نفوذ بر ذهن‌ها و قلب‌ها می‌باشد (شاه محمدی، ۱۳۹۳). آموزشگران انگلیسی بر این باورند که ارزش و قدر هر مؤسسه آموزشی به ارزش معلمان آن وابسته است. از این رو تربیت معلمان شایسته را از مهم ترین امور تربیت نیروی انسانی ذکر می‌کنند و اعتقاد راسخ دارند که کیفیت آموزش و پرورش در گرو تربیت و استخدام معلمان خبره و با کفایتی است که نظام تربیت معلم، آن را آماده می‌سازد (آقازاده، ۱۳۸۳).

به گفته زونانزائو^۲: «معلمان باید به کاملترین وجه ممکن از ابعاد اخلاقی، روان‌شناسی و حرفه‌ای، آموزش ببینند تا آمادگی شرکت مؤثر در تعلیم و تربیت را جهت تحقق اهداف تفاهم نامه های بین‌المللی و صلح جهانی داشته باشند (صبوری خسروشاهی و همکاران، ۱۳۹۲). رزاماریاتورس^۳ مشاور ارشد آموزش و پرورش یونیسف^۴ هم، برنامه یادگیری معلمان پیش از خدمت و ضمن خدمت را به منزله یک پیوستار نظام‌مند تلقی کرده و نوسازی برنامه‌های درسی تربیت معلم از نظر هدف، محتوا، رویکردها، روشها، منابع و وسایل را پیشنهاد نموده است (ملایی نژاد و ذکاوتی، ۱۳۸۷). نتایج برخی پژوهش‌های انجام شده همچون: نادری، حاجی زاد، شریعتمداری و سیف نراقی (۱۳۸۹)؛ فرزاد (۱۳۸۵)؛ چهاربند (۱۳۹۱)؛ ایزدی، صالحی عمران و منصوری (۱۳۹۱)؛ نیکنامی و کریمی (۱۳۸۸)؛ جلیلی و نیک فرجام (۱۳۹۱)؛ و عبداللهی و همکاران (۱۳۸۹) نشان‌دهنده این بوده که معلمان از صلاحیت‌های حرفه‌ای لازم برخوردار نبوده‌اند. در همین راستا مواردی نظیر: آگاهی و تسلط به موضوعات درسی، ابتکار عمل در ارائه درس، توجه به نیازها و

1 Moreno

2 Zunan Zauya

3 Rosa Maria Tours

4 Unicef

علاقه دانش‌آموز، ایجاد آمادگی و انگیزه و عدم مهارت لازم در برنامه‌ریزی درسی را بیان می‌کنند؛ و به همین دلایل، اهمیت ارائه آموزش‌های پیش از خدمت و ضمن خدمت به معلمان را پیشنهاد می‌نمایند.

از نظر ملایی نژاد (۱۳۹۱) برنامه تربیت معلم باید نقش معلمان را در پویایی تغییرات برنامه درسی نشان دهد و برای تشریح مساعی با دیگر معلمان حرفه‌ای برای انجام این وظیفه مهم آماده شوند. همچنین برنامه‌های درسی و تربیتی باید به نقش مرجعیت معلم در هدایت تربیتی برای تقدم تزکیه بر تعلیم، غنی‌سازی محیط تربیتی و یادگیری، فعال‌سازی دانش‌آموزان در فرآیند یادگیری و تربیت پذیری و ترغیب آنان نسبت به یادگیری مستمر توجه نماید و زمینه‌ی ارتقاء صلاحیت‌های اعتقادی، اخلاقی، حرفه‌ای و تخصصی معلم را فراهم سازد (وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۹۱). راهکار موجود در سند تحول بنیادین در حیطه شایستگی‌های حرفه‌ای معلمان، ایجاد نظام ارزیابی صلاحیت‌های اخلاقی، اعتقادی، انقلابی، حرفه‌ای و تخصصی معلمان می‌باشد (وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۹۰).

با توجه به اهمیت نقش معلمان در تعلیم و تربیت، برخورداری از صلاحیت‌های حرفه‌ای آنان در حین تحصیل و پس از آن ضروری به نظر می‌رسد، تا آن جا که به گفته‌ی ویلیامسون^۱، اثربخشی آموزشی تا حد زیادی وابسته به اثربخشی معلم است (نصیری ولیکنبی و عبدالملکی، ۱۳۹۳). لذا پژوهش حاضر در خصوص صلاحیت‌های حرفه‌ای دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان از دید مدرسان و دانشجویان این دانشگاه صورت پذیرفته است تا صلاحیت‌هایی که دانشجو معلمان در یک دوره آموزشی چهار ساله از طریق برنامه درسی تربیت معلم در دانشگاه کسب می‌کنند را مورد بررسی قرار دهد. بدین منظور درصد است تا از طریق نظرسنجی از دانشجو معلمان و مدرسان دانشگاه فرهنگیان اصفهان بررسی نماید که آیا برنامه‌های درسی دانشگاه فرهنگیان توانسته صلاحیت‌های حرفه‌ای لازم را در وجود آنان به عنوان سکان‌داران و آینده‌سازان نظام تعلیم و تربیت نهادینه کند؟

روش‌شناسی پژوهش

روش پژوهش حاضر، توصیفی از نوع پیمایشی بوده است. جامعه آماری این تحقیق کلیه اساتید گروه علوم تربیتی (۵۰ نفر) و دانشجویان دختر رشته علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان اصفهان (۳۸۰ نفر) را شامل می‌شدند، که با کمک جدول کرجسی و مورگان^۲، ۴۴ نفر استاد و ۱۸۱ نفر دانشجو با روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند.

ابزار مورد استفاده پرسشنامه محقق ساخته بوده، که با ۳۰ گویه در قالب سه مؤلفه اصلی؛ صلاحیت‌های شناختی، مهارتی و نگرشی را می‌سنجید. روایی محتوایی پرسشنامه را صاحب‌نظران تأیید کردند و سپس ضریب پایایی آن از طریق آلفای کرونباخ، در بعد شناختی ۰/۸۶، در بعد مهارتی ۰/۹۱، در بعد نگرشی ۰/۸۷ و در مجموع ۰/۸۸ محاسبه

1 Williamson
2 Krejcie & Morgan

گردید. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم افزار آماری SPSS18 در دو سطح آمار توصیفی^۱ و استنباطی^۲ (میانگین و انحراف معیار، آزمون کولموگروف- اسمیرونف^۳، t تک متغیره و t مستقل) استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

۱. یافته‌های توصیفی مطالعه: با استفاده از آمار توصیفی داده‌های مربوط به سؤالات پرسشنامه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

جدول شماره ۱. میانگین پاسخ سؤالات مرتبط با صلاحیت‌های حرفه‌ای دانشجو معلمان از دیدگاه اساتید و دانشجویان در بعد دانش

ردیف	سؤالات	میانگین نظر اساتید	میانگین نظر دانشجویان معلمان
۱	شناخت و تسلط به موضوعات درسی	۳/۴۷	۲/۸۷
۲	شناخت منابع درسی مناسب جهت معرفی آنها به فراگیران	۳/۳۱	۲/۵۵
۳	شناخت ابتکارات عمل و کاربرد آنها در ارائه درس	۳/۲۵	۲/۸۰
۴	شناخت نسبت به معلومات قبلی فراگیران	۳/۲۰	۲/۷۵
۵	شناخت نسبت به روشهای ارزیابی میزان یادگیری فراگیران	۳/۵۲	۲/۸۴
۶	شناخت نسبت به نیازها و علائق فراگیران جهت ارائه محتوای مناسب	۳/۲۵	۲/۸۴
۷	شناخت نسبت به توانائی های ذهنی فراگیران	۳/۲۷	۲/۸۰
۸	شناخت نسبت به روشهای یادگیری	۳/۵۹	۳/۰۳
۹	کسب دانش فناوری اطلاعات و (ICT) ارتباطات	۳/۳۱	۲/۸۷

یافته‌های جدول (۱) حاکی از آن است که بیشترین میانگین نمره پاسخ صلاحیت‌های حرفه‌ای دانشجو معلمان از دیدگاه اساتید و دانشجویان به ترتیب با ۳/۵۹ و ۳/۰۳ مربوط به سوال ۸، گویه ی «شناخت روش‌های یادگیری» بوده است و کمترین میانگین نمره پاسخ صلاحیت‌های حرفه‌ای دانشجو معلمان از دید اساتید با ۳/۲۰ مربوط به سؤال ۴، گویه

1 descriptive statistical
2 inferential statistical
3 Kolmogorov -Smirnov

«شناخت معلومات قبلی فراگیران» و از دید دانشجویان با ۲/۵۵ مربوط به سؤال ۲، گویه «شناخت منابع درسی مناسب جهت معرفی آن‌ها به فراگیران» بوده است.

جدول شماره ۲. میانگین پاسخ سوالات مرتبط با صلاحیت‌های حرفه‌ای دانشجو معلمان از دیدگاه اساتید و دانشجویان در بعد مهارت

ردیف	سوالات	میانگین نظر اساتید	میانگین نظر دانشجو معلمان
۱۰	کسب مهارت لازم جهت کیفی کردن مطالب درسی	۳/۱۱	۲/۴۵
۱۱	کسب مهارت لازم برای پرورش روحیه تفکر و تامل در فراگیران	۳/۱۸	۲/۷۲
۱۲	کسب مهارت لازم برای تفهیم مطالب درسی	۳/۴۳	۲/۹۲
۱۳	کسب مهارت لازم جهت برنامه ریزی درسی در فرآیند یاددهی - یادگیری کلاسی	۳/۱۶	۲/۸۵
۱۴	کسب مهارت لازم برای کاربردی کردن درس	۳/۱۸	۲/۷۰
۱۵	کسب مهارت لازم جهت استفاده از شواهد و مثالها در تدریس	۳/۴۱	۲/۹۲
۱۶	کسب مهارت لازم جهت پاسخگویی و رفع مشکلات یادگیری فراگیران	۳/۲۹	۲/۷۸
۱۷	کسب مهارت لازم جهت استفاده مطلوب از وقت کلاس	۳/۵۴	۳/۱۲
۱۸	کسب مهارت لازم جهت مدیریت و کنترل کلاس درس	۳/۵۹	۲/۹۸
۱۹	کسب مهارت لازم جهت استفاده از ICT در تدریس	۳/۳۱	۲/۷۰

یافته‌های جدول (۲) حاکی از آن است که بیشترین میانگین نمره پاسخ صلاحیت‌های حرفه‌ای دانشجو معلمان از دیدگاه اساتید با ۳/۵۹ مربوط به سؤال ۱۸، گویه «کسب مهارت لازم جهت مدیریت و کنترل کلاس» و از دید دانشجویان با ۳/۱۲ مربوط به سؤال ۱۷، گویه «کسب مهارت لازم جهت استفاده مطلوب از وقت کلاس» بوده است و کمترین میانگین نمره پاسخ صلاحیت‌های حرفه‌ای دانشجو معلمان از دیدگاه اساتید و دانشجویان به ترتیب با ۳/۱۱ و ۲/۴۵ مربوط به سؤال ۱۰، گویه «کسب مهارت لازم جهت کیفی کردن مطالب درسی» بوده است.

جدول شماره ۳. میانگین پاسخ سوالات مرتبط با صلاحیت‌های حرفه‌ای دانشجو معلمان از دیدگاه اساتید و دانشجویان در بعد نگرش

ردیف	سوالات	میانگین نظر اساتید	میانگین نظر دانشجو معلمان
۲۰	کسب نگرش لازم جهت توجه به فعالیتهای ابتکاری فراگیران	۳/۲۲	۲/۸۶
۲۱	کسب نگرش لازم جهت توجه بهت فاوتهای فردی دانش آموزان	۳/۳۴	۳/۱۷
۲۲	کسب نگرش لازم جهت ترغیب دانش آموزان به مطالعه بیشتر	۳/۳۶	۳/۰۳
۲۳	کسب نگرش لازم جهت چگونگی برخورد با مناسبات اجتماعی و ایجاد احترام متقابل	۳/۷۰	۳/۱۰
۲۴	کسب نگرش لازم جهت مشاوره و راهنمایی دانش آموزان در خارج از ساعات درسی	۳/۳۱	۲/۷۸
۲۵	کسب نگرش لازم جهت توجه به روحیه انتقادپذیری در فراگیران	۳/۲۷	۲/۸۴
۲۶	کسب نگرش لازم جهت ایجاد روحیه تعاون و همکاری در دانش آموزان	۳/۵۰	۳/۱۸
۲۷	کسب نگرش لازم جهت توجه به همه ابعاد تعلیم و تربیت	۳/۳۱	۲/۹۱
۲۸	کسب نگرش لازم جهت افزایش رغبت و علاقه برای تدریس	۳/۵۴	۳/۱۰
۲۹	کسب نگرش لازم جهت ایجاد انگیزه و پرورش استعداد در دانش آموزان	۳/۱۶	۳/۰۲
۳۰	کسب نگرش لازم جهت توجه به حق انتخاب فعالیتهای علمی به دانش آموز با توجه به موضوعات درسی	۳/۳۱	۲/۸۴

یافته‌های جدول (۳) حاکی از آن است که بیشترین میانگین نمره پاسخ صلاحیت‌های حرفه‌ای دانشجو معلمان از دیدگاه اساتید در حیطه نگرش با ۳/۷۰ مربوط به سؤال ۲۳، گویه «چگونگی برخورد مناسب اجتماعی و ایجاد احترام متقابل» بوده است و از دید دانشجویان با ۳/۱۸ مربوط به سؤال ۲۶، گویه «ایجاد روحیه تعاون و همکاری در دانش آموزان» بوده است. کمترین میانگین نمره پاسخ صلاحیت‌های حرفه‌ای دانشجو معلمان از دیدگاه اساتید در حیطه نگرش مربوط به سؤال ۲۹، گویه «ایجاد انگیزه و پرورش استعداد در دانش آموزان» و از دیدگاه دانشجویان مربوط به سؤال ۲۴، گویه «مشاوره و راهنمایی دانش آموزان در خارج از ساعات درس» بوده است.

۲. یافته‌های استنباطی تحقیق: ابتدا از طریق اجرای آزمون کولموگروف - اسمیرونف، نرمال بودن داده‌ها مورد تأیید قرار گرفت (جدول ۴).

شماره ۲

سال دوم ۷

زمستان ۱۳۹۵

جدول شماره ۴. نتایج آزمون کولموگوروف - اسمیرونف، برای نرمال بودن داده‌ها

شاخص‌ها	Kolmogorov - Smirnov	Sig (سطح معناداری)	نتیجه آزمون
صلاحیت‌های دانش	۱/۲۸۸	۰/۰۷۳	متغیر نرمال است
صلاحیت‌های مهارت	۰/۸۴۸	۰/۴۶۸	متغیر نرمال است
صلاحیت‌های نگرش	۰/۹۱۹	۰/۳۶۷	متغیر نرمال است

آزمون کولموگوروف - اسمیرونف، در جدول ۴، صلاحیت‌های دانش، مهارت و نگرش را از جنبه استنباطی مورد تحلیل قرار داده است. وضعیت شاخص‌های مورد مشاهده با وضعیت مورد انتظار در سطح کمتر از ($P < 0.01$) معنادار است. این به آن معنی است که ارزیابی شاخص‌های بالا، مبتنی بر دلایل متقنی است و شانس و تصادف در نتیجه به دست آمده دخالتی ندارد. بنابراین می‌توان از آزمون‌های پارامتریک استفاده نمود، به این ترتیب از آزمونهای t تک متغیره و t مستقل برای بررسی سؤالات نیز استفاده شده است. سؤال اول: صلاحیت‌های حرفه‌ای دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان از دید مدرسان دانشگاه ابعاد دانش، مهارت و نگرش چگونه است؟

جدول شماره ۵. مقایسه میانگین صلاحیت‌های حرفه‌ای دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان از دیدگاه

مدرسان دانشگاه (در ابعاد دانش، مهارت و نگرش) (میانگین فرضی ۳^۱)

گروه	میانگین	انحراف معیار	t	درجه آزادی	سطح معناداری
دانش	۳/۳۳	۰/۵۴	۴/۱۰۷	۴۲	۰/۰۰۱
مهارت	۳/۳۰	۰/۶۷	۲/۹۶۰	۴۰	۰/۰۰۵
نگرش	۳/۳۵	۰/۷۴	۳/۰۹۰	۴۲	۰/۰۰۴

بر اساس یافته‌های جدول (۵) از دیدگاه مدرسان، میانگین نمره صلاحیت‌های حرفه‌ای دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان در ابعاد دانش، مهارت و نگرش به ترتیب برابر با ۳/۳۳، ۳/۳۰، ۳/۳۵ می‌باشد. t محاسبه شده در دو بعد

^۱ لازم به ذکر است که در این بررسی با توجه به دامنه نمره گذاری سؤالات (۱ تا ۵) و محاسبه نمره کلی این بعد برحسب این دامنه، میانگین نظری جامعه ۳ در نظر گرفته شده است.

مهارت و نگرش از t جدول، بزرگتر بوده و بالاتر از سطح متوسط می‌باشد، اما در بعد دانش از t جدول، کوچکتر بوده ولی در عین حال بالاتر از سطح متوسط می‌باشد.

سؤال دوم: صلاحیت‌های حرفه‌ای دانشجومعلمان دانشگاه فرهنگیان از نظر دانشجویان این دانشگاه در ابعاد دانش، مهارت و نگرش چگونه است؟

جدول شماره ۶. مقایسه میانگین صلاحیت‌های حرفه‌ای دانشجومعلمان دانشگاه فرهنگیان از دیدگاه دانشجویان دانشگاه (در ابعاد دانش، مهارت و نگرش) (میانگین فرضی ۳)

گروه	میانگین	انحراف معیار	t	درجه آزادی	سطح معناداری
دانش	۲/۸۰	۰/۵۲	-۴/۱۴۶	۱۳۱	۰/۰۰۱
مهارت	۲/۸۳	۰/۵۸	-۲/۲۳۷	۱۳۵	۰/۰۰۲
نگرش	۲/۹۸	۰/۶۷	-۰/۲۳۷	۱۲۹	۰/۸۱۳

بر اساس یافته‌های جدول (۶) از دیدگاه دانشجویان دانشگاه فرهنگیان، میانگین نمره صلاحیت‌های حرفه‌ای دانشجومعلمان دانشگاه در ابعاد دانش، مهارت و نگرش، به ترتیب برابر با ۲/۸۰، ۲/۸۳، ۲/۹۸ می‌باشد. قدر مطلق t محاسبه شده برای ابعاد دانش و مهارت از t جدول، بزرگتر بوده و پایین‌تر از سطح متوسط می‌باشد؛ اما قدر مطلق t محاسبه شده برای بعد نگرش از t جدول، کوچکتر بوده است و در سطح متوسط می‌باشد.

سؤال سوم: آیا بین نظرات اساتید و دانشجویان دانشگاه فرهنگیان در صلاحیت‌های حرفه‌ای دانشجومعلمان این دانشگاه در ابعاد دانش، مهارت و نگرش تفاوت وجود دارد؟

جدول شماره ۷. آزمون نمونه‌های زوجی صلاحیت‌های حرفه‌ای دانشجومعلمان در ابعاد دانش، مهارت و نگرش

ابعاد	گروه	میانگین	انحراف معیار	t	درجه آزادی	سطح معنی داری
دانش	اساتید	۳/۳۳	۰/۵۴	۵/۶۷۷	۱۷۳	۰/۰۰۱
	دانشجویان	۲/۸۰	۰/۵۲			
مهارت	اساتید	۳/۳۰	۰/۶۷	۴/۳۹۱	۱۷۵	۰/۰۰۱
	دانشجویان	۲/۸۳	۰/۵۸			
نگرش	اساتید	۳/۳۵	۰/۷۴	۲/۹۹۹	۱۷۱	۰/۰۰۱
	دانشجویان	۲/۹۸	۰/۶۷			

شماره ۲

سال دوم ۹

زمستان ۱۳۹۵

یافته‌های جدول (۷) نشان می‌دهد مقدار t به دست آمده در ابعاد دانش، مهارت و نگرش برابر با $5/677$ ، $4/391$ ، $2/999$ می‌باشد که از مقدار بحرانی جدول بیشتر است ($p < 0/01$). لذا بین دیدگاه اساتید و دانشجویان در صلاحیت‌های حرفه‌ای دانشجومعلمان در ابعاد دانش، مهارت و نگرش تفاوت معنی‌دار وجود دارد. میانگین نظرات اساتید از میانگین نظرات دانشجویان در هر سه بعد بیشتر است و با اطمینان $0/99$ می‌توان اظهار داشت که از نظر دانشجویان توانمندی دانشجومعلمان در سه بعد شناختی، مهارتی و نگرشی در حد مطلوب نیست، در حالیکه از نظر اساتید صلاحیت‌های حرفه‌ای دانشجومعلمان نسبتاً خوب است.

بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر به بررسی صلاحیت‌های حرفه‌ای دانشجومعلمان از دید مدرسان و دانشجویان دانشگاه فرهنگیان اصفهان با در نظر گرفتن ۳۰ مؤلفه درسه بعد شناختی، مهارتی و نگرشی پرداخته است. یافته‌ها نشان می‌دهند که بین دیدگاه اساتید و دانشجویان در صلاحیت‌های حرفه‌ای دانشجومعلمان در ابعاد دانش، مهارت و نگرش تفاوت معنی‌دار وجود دارد. همچنین، از نظر دانشجویان این وضعیت در حد مطلوبی نیست.

این تفاوت دیدگاه در نتایج پژوهش از نظر اساتید، «وجود نارسایی در شناخت معلومات قبلی فراگیران، کسب مهارت لازم جهت کیفی کردن مطالب درسی، ایجاد انگیزه و پرورش استعداد در دانش‌آموزان» و از دیدگاه دانشجویان در شناخت منابع درسی مناسب جهت معرفی آن‌ها به فراگیران، کسب مهارت لازم جهت کیفی کردن مطالب درسی، مشاوره و راهنمایی دانش‌آموزان در خارج از ساعات درس را نشان می‌دهد. این نتایج با نتایج پژوهش‌های دانش‌پژوه (۱۳۸۲) مبنی بر نارسایی در ایجاد آمادگی و ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان و عدم ارتباط مطالب درسی با زندگی واقعی آنان، دانش‌پژوه و فرزاد (۱۳۸۵) مبنی بر توجه کمتر به اهداف مهارتی نسبت به اهداف دانشی و نگرشی در فعالیتهای کلاس درس، هونگ و همکاران^۱ (۲۰۰۸) مبنی بر ناهماهنگی صلاحیت‌های تربیت معلم پیش از خدمت و صلاحیت‌های موردنیاز تدریس معلمان در حین خدمت همسو است. همچنین با یافته‌های خروشی، نصر اصفهانی، میرشاه جعفری و موسی پور (۲۰۱۶) مبنی بر شایستگی‌های معلمان در ابعاد دانش، توانش و نگرش مطابقت دارد؛ هر چند که در یافته‌های پژوهش آنان دو بعد دیگر شایستگی عمل و اخلاق نیز به چشم می‌خورد.

از مهم‌ترین ویژگی‌های معلم تسلط بر مهارت‌های آموزشی و تدریس از جمله تسلط بر محتوا و ارائه آن، تعیین تکلیف، پرسش و پاسخ و روش‌های تدریس است. علاوه بر آگاهی از اطلاعات علمی و تخصصی، بعد دیگر کار معلم به‌کارگیری آموخته‌ها در کلاس درس است. آگاهی از فرآیندهای شناختی و مراحل رشد دانش‌آموزان، نیازها و انگیزه‌ها و علائق آنها نیز از ضروری‌ترین وظایف معلم است. معلم باید به دانش‌آموزان فرصت دهد تا دانش خود را بسازند و تحقق چنین امری مستلزم استفاده از روش‌های فعال تدریس، تدارک موقعیت‌های مسأله‌محور و مشارکت دادن فراگیران در

فرآیند یادگیری است. برنامه‌های درسی باید به شکلی ارائه شوند که بین مفاهیم مورد تدریس و دنیای واقعی دانش‌آموز پیوند برقرار نمایند. و این امر حاصل نمی‌شود مگر این که معلمان توانایی برقراری پیوند بین درس با زندگی دانش‌آموز و مباحث نظری با عمل را بیابند.

در عصر فراپنچیدگی جهان به کلاس درس تبدیل شده و دانش‌آموز از هر جایی می‌تواند به اطلاعات و دانش دسترسی پیدا کند. نقش معلم در این رابطه هدایت و راهنمایی و تسهیل جریان آموزش و همیاری در یادگیری است. چنین نقشی مستلزم به‌روز بودن دانش، مهارت و نگرش معلم و یادگیرنده بودن او می‌باشد.

دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی، به عنوان مهد تربیت معلمان بر تربیت، توانمندسازی و ارتقای شایستگی‌های عمومی، تخصصی و حرفه‌ای آنان متناسب با مبانی و ارزش‌های دینی و نیازهای جامعه تأکید دارند و وظیفه اصلی خود را آموزش نیروهای متخصص کشورشان می‌دانند. بنابراین تنظیم مدون استانداردهای مربوط به شایستگی‌ها می‌تواند یک منبع شفاف، قابل فهم و قابل اعتماد برای توسعه حرفه‌ای معلمان و رسیدن به اجماع در سطح ملی را به همراه داشته باشد. با توجه به این که آرمان تربیت در کشور ما، تحقق ذات واقعیت در وجود خویشتن و زمینه سازی برای کسب شایستگی جهت دستیابی به مراتبی از حیات طیبه است، لذا برنامه‌ها و فرآیندهای تربیت معلم در دانشگاه فرهنگیان به عنوان متولی تربیت معلمان کشور، می‌تواند به صورت همه جانبه ابعاد مختلف رشد شایستگی‌های حرفه‌ای آنان را در سطوح دانش، توانش، نگرش، عمل و اخلاق مورد توجه قرار دهد (خروشی و همکاران، ۲۰۱۶).

در محور صلاحیت‌های دانش و مهارت، محتوای برنامه درسی دانشجو معلمان در دوره تربیت معلم، لازم است به نحوی سازماندهی شوند که به تلفیق بین نظریه و عمل منجر شود. واحدهای تدریس و یادگیری باید به گونه‌ای سازماندهی و تحت کنترل گروهی از مربیان شامل اساتید دانشگاهی و معلمان مدارس آموزشی و در صورت نیاز سایر افراد مجرب باشد، تا از تأثیر متقابل واحدهای فوق اطمینان حاصل شود.

در محور صلاحیت‌های نگرشی و رفتاری، تأکید بر این است که دانشجو معلمان باید خود را متعهد و مسئول در قبال یادگیری دانش آموزان بدانند، آنان باید به تفاوت‌های فردی، قومی و فرهنگی دانش‌آموزان احترام گذاشته و متعهد به ارزشها و قوانین جامعه باشند. این دوره آنان را آماده می‌سازد تا با عشق و علاقه به تدریس بپردازند و در تدریس خود عدالت را رعایت نمایند، داشتن پاکدامنی و تقوا، تقویت حس کنجکاوی، بردباری، صداقت، زیبایی و نیکویی به دانش آموزان و اعتقاد به یادگیری در طول عمر و داشتن روحیه شوخ طبعی، نشاط و انعطاف پذیری در این محور مورد تأکید است.

با توجه به یافته‌های حاضر؛ و اینکه دانشجو معلمان در آینده‌ای نه چندان دور وارد محیطی می‌شوند که خود به تعلیم و تربیت فرزندان این مرز و بوم می‌پردازند، لازم است تا به سطح مطلوبی از شایستگی حرفه‌ای معلمان در ابعاد دانشی، مهارتی و نگرشی که در سند تحول بنیادین و برنامه درسی ملی به آن‌ها توجه شده است، برسند. برای تحقق این امر بهتر است برنامه‌ی درسی دانشجوین دانشگاه فرهنگیان از نظر اجرا مورد بازبینی قرار گیرد و به آنچه که دانشجوین

در طول چهار سال تحصیلی در ابعاد دانشی، مهارتی و نگرشی باید بدان برسند، نظارت بیشتری صورت گیرد. همچنین از اساتید مجرب در حوزه تعلیم و تربیت در دانشگاه فرهنگیان استفاده شود تا دانشجویان را به سطح مطلوبی از شایستگی - های حرفه‌ای معلمان سوق دهند. علاوه بر آن پیشنهاد می‌شود تا کلاس‌های آموزش دانشگاه فرهنگیان به صورت یک تعامل دوسویه میان استاد و دانشجو برقرار شود و آن‌ها رابه تحقیق و پژوهش کارساز ترغیب کنند.

منابع

- آقازاده، ا. (۱۳۸۳). اصول حاکم بر تحولات آموزش و پرورش، همایش جهانی شدن: ۵۸-۱۹.
- ایزدی، ص.، صالحی عمران، ا.، منصوری بککی، س. (۱۳۹۱). بررسی صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان مرد دوره متوسطه شاخه علوم انسانی بر مبنای رویکرد سازنده گرایی (مورد مطالعه: استان مازندران). *دوفصلنامه مطالعات آموزش و یادگیری*، ۴(۱): ۱-۲۸.
- جلیلی، م.، نیکفرجام، ح. (۱۳۹۱). بررسی وضع موجود توانائی و صلاحیت‌های معلمان ازدیدگاه دانش‌آموزان و مقایسه با وضع مطلوب از دیدگاه صاحب نظران در درس فیزیک سال چهارم دبیرستان‌های شهرستان قدس. *سیزدهمین کنفرانس آموزش فیزیک ایران، زنجان*: ۷-۱.
- چهاربند، ا. (۱۳۹۱). الگوی برنامه درسی پودمانی برپایه استاندارد شایستگی حرفه‌ای. *فصلنامه تعلیم و تربیت استثنایی*، ۱۱۱(۶۶-۵۱).
- دانش‌پژوه، ز. (۱۳۸۲). ارزشیابی مهارت‌های حرفه‌ای معلمان علوم و ریاضی در دوره راهنمایی و ارائه روش‌های ارتقای کیفی آن. *فصلنامه نوآوری‌های آموزشی*، ۲(۶): ۶۹-۹۴.
- دانش‌پژوه، زهرا، فرزاد، ولی‌الله. (۱۳۸۵). ارزشیابی مهارت‌های حرفه‌ای معلمان دوره ابتدایی. *فصلنامه نوآوری‌های آموزشی*، ۱۱۸(۵): ۱۷۰-۱۳۵.
- شاه محمدی، ن. (۱۳۹۳). صلاحیت‌ها و شایستگی‌های آموزگار عصر حاضر. *ماهنامه رشد آموزش ابتدایی*، ۱۳(۱): ۸-۱۳.
- صبوری خسروشاهی، ح.، کاوسی، ا.، حقیقی، م.ر. (۱۳۹۲). جهانی شدن و تحول در آموزش و پرورش. تهران: انتشارات مشق شب.
- عبداللهی، ف.، شریعتمداری، ع.، نادری، ع.ا. (۱۳۸۹). بررسی میزان آگاهی معلمان دوره‌ی ابتدایی از اصول تعلیم و تربیت به منظور ارائه الگوی مطلوب جهت ارتقای سطح آگاهی آن‌ها از اصول تعلیم و تربیت در استان کردستان. *فصلنامه علوم تربیتی*، ۳(۹): ۱۰۷-۸۹.
- کریمی، ف. (۱۳۸۷). مطالعه صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان دوره ابتدایی. *فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار*، ۲(۴): ۱۶۶-۱۵۱.
- محمودی، ا.ح. (۱۳۸۷). شایستگی‌های حرفه‌ای معلم اثربخش. *سالنامه مدارس*، ۱(۱): ۸۶-۸۸.

ملایی نژاد، ا. (۱۳۹۱). صلاحیت‌های حرفه‌ای مطلوب دانشجو معلمان دوره آموزش ابتدایی. فصلنامه نوآوری‌های آموزشی، ۱۱(۴): ۶۲-۳۳.

ملایی نژاد، ا.، ذکاوتی، ع. (۱۳۸۷). بررسی تطبیقی نظام برنامه درسی تربیت معلم در کشورهای انگلستان، ژاپن، فرانسه، مالزی و ایران. فصلنامه نوآوری‌های آموزشی، ۲۶(۲): ۶۲-۳۵.

نادری، ع.؛ حاجی‌زاد، م.، شریعتمداری، ع.، سیف نراقی، م. (۱۳۸۹). بررسی و مقایسه مهارت‌های حرفه‌ای معلمان دروس علوم پایه و علوم انسانی دوره راهنمایی شهرستان بهشهر به منظور ارائه روش‌های ارتقای کیفی این مهارت‌ها. فصلنامه علمی - پژوهشی تحقیقات مدیریت آموزشی، ۲(۲): ۹۶-۷۵.

نصیری ولیکنبی، فخرالسادات، عبدالملکی، ش. (۱۳۹۳). تحلیل صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان در تبیین خودراهبری در یادگیری دانش‌آموزان. نشریه علمی پژوهش در آموزش، ۱(۱): ۷۵-۶۷.

نیکنامی، م. کریمی، ف. (۱۳۸۸). صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان آموزش عمومی و ارائه چارچوب ادراکی مناسب. فصلنامه دانش و پژوهش در علوم تربیتی برنامه‌ریزی درسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان (اصفهان)، ۲۳(۲۳): ۲۲-۱.

وزارت آموزش و پرورش (۱۳۹۰). سند تحولی بنیادین آموزش و پرورش. تهران: وزارت آموزش و پرورش، شورای عالی انقلاب فرهنگی و شورای عالی آموزش و پرورش.

وزارت آموزش و پرورش (۱۳۹۱). برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران. تهران: وزارت آموزش و پرورش، شورای عالی آموزش و پرورش.

Hong, J-Ch., Horng, J-Sh., Lin, Ch-L., Lin, L-J Ch. (2008). Competency disparity between pre service teacher education and in-service teaching requirements in Taiwan, **International Journal of Educational Development**, 28(1): 4-20.

Khorooshi, P., Nasr Isfahany, A. R., Mirshahjafari. S. E., & Mosapour. N. (2016). Explaining Ideal Teacher Competences in the Islamic Republic Iran Based on the Revolutionary Documentations of Its Education and Pedagogical System. **Journal of International Education Studies, Canadian Center of Science and Education**, 9(12):148-156.

Moreno, J. M. (2007). Do the initial and the continuous teachers professional development sufficiently prepare teachers to understand and cope with the complexities of today and tomorrows education?. **Journal of Educational Change**, 8(2): 169-173.

Nijveldt, M., Brekelmans, M., Beijaard, D., Verloop, Nico., & Wubbels, Theo. (2005). Assessing the interpersonal competence of beginning teacher: The quality of the judgement process, **International Journal of Educational Research**, 43(1-2): 89-102. Available at: <http://www.Elsevier.com/locate/ijedures>.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

شماره ۲

۱۴ سال دوم

زمستان ۱۳۹۵